

Sünnîlik ve Şîîlik Temelinde Emir Timur'un Mezhep Siyaseti

Saliha Şahin

 <https://orcid.org/0009-0001-4338-4361> | salihagulsahin@hotmail.com
Yüksek Lisans Öğrencisi, Yalova Üniversitesi, Yalova, Türkiye

Hasan Gümüüşoğlu

 <https://orcid.org/0000-0002-0836-4031> | hasgumus@hotmail.com
Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, Yalova, Türkiye

Öz

Emir Timur, Moğol İmparatorluğu parçalandıktan sonra ortaya çıkan dört parçadan biri olan Çağatay toplumunun içinde bulunduğu egemenlik mücadelesini kazanarak 14. yüzyılın ikinci yarısında Semerkant merkezli olarak hakimiyetini kurmuştur. Emir Timur'un, iktidara geldiği 1370 yılından sonra egemenliğini genişlettiği Horasan topraklarında İlhanlı hâkimiyetinin dağılmasıyla oluşan hanedanlarla mücadelesi siyasi hayatının önemli bir kısmını meşgul etmiştir. Horasan, İslam mezheplerinin yayılıp yerleştiği bir alan olmasından dolayı mezhep kaynaklı çatışmaların eksik olmadığı ve bölgede yönetim kuran devletlerin bu kapsamda sorunlarla karşılaştığı bir coğrafya olarak bilinmektedir. Timur, Horasan'ı İlhanlı tahtını yeniden inşa etme gayesiyle ele geçirmek isterken buradaki Serbedarîler ve Maraşîler gibi Şîî, Kertler ve Muzafferîler gibi Sünnî hanedanları ortadan kaldırmıştır. Ancak özellikle Şîîlerle mücadelesinde Sünnîliği destekler bir görüntü vermiştir. Yine kaynağını Şîîlikten alan Hurufîlere karşı takındığı sert tavırla Sünnîliğe karşı zararlı olduğunu düşündüğü hiçbir akıma hayat hakkı tanımamıştır. Çağatay ve İlhanlı topraklarını ele geçirdikten sonra bir diğer Moğol ulusu olan Altınorda üzerine seferler yapmıştır. Moğol sahası dışında kalan Anadolu, Suriye ve Irak bölgeleri üzerine yaptığı seferler bölgedeki devletlerle karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Son seferini Çin üzerine başlattığı esnada hayatını 1405 yılında kaybeden Timur'un askerî ve siyasi faaliyetleri sırasında ortaya koyduğu uygulamalarından yola çıkılarak din anlayışı ve mezhebi konusunda birçok görüş ileri sürülmüştür. Timur'un kişiliği ve dinî hayatından dolayı farklı yorumların yapıldığının görülmesi ve mezhepler tarihi alanında bu konu hakkında çalışma yapılmaması bizi bu konuyu araştırmaya sevk etmiştir. Biz bu çalışmada Emir Timur'un mezheplere bakışı ve iktidarı boyunca devam ettirdiği siyasi faaliyetlerinde bu bakış açısının etkilerini ortaya koymayı amaçladık. Çalışmamızı Timur dönemi tarihçilerinden Nizameddin Şami ve Ali Yezdî'nin Zafername'leri ile İbni Arabşah'ın Acaibü'l-Makdur ve Memlûk Tarihçisi İbni Tagriberdî'nin en-Nücumu'z-Zahire adlı eserlerinden faydalanarak sürdürdük. Ayrıca Sultan Bayezid ile yazışmalarının kaydedildiği Feridun Bey Münşeati'nden yapılan çalışmalar da kullanıldı. Bunların yanı sıra Timur Tarihi ile yapılan çalışmalar ve telif eserlerden de istifade edildi. Yaptığımız inceleme sonucunda Emir Timur'un faaliyetlerini din ve mezhep kaygısının ötesinde Türk ve Moğol egemenlik anlayışının etkisiyle mutlak hâkimiyet amacını gerçekleştirmek için her türlü durumdan faydalandığı görülmüştür. Horasan bölgesinde Şîîlere karşı Sünnîliğin hamisi olarak görülürken diğer yanda bölgedeki Sünnî hanedanları da ortadan kaldırmıştır. Yine Sünnî olan Altınorda

topraklarına seferler düzenlemiştir. Dolayısıyla anılan bölgelere herhangi bir din ve mezhepten kaynaklı sorunla değil doğrudan Moğol topraklarını birleştirme amacıyla yaptığı görülmektedir. Horasan ve Mazenderan'daki Şîh hanedanları ortadan kaldırması ise Şîhlerin, egemenliğine karşı sorun çıkarmalarından kaynaklanmıştır. Farklı nedenlerle sefer başlattığı Yakın Doğu'daki Osmanlı ve Memlûklü gibi Sünnî hanedanlara karşı girdiği mücadelede kendisini ulû'l-emr olarak tanıtarak İslam dünyasının liderliğini ön plana çıkarmasında ise siyasi hedeflerini dinî bir temele oturttuğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Emir Timur'un askerî faaliyetlerinin mensubu olduğu Sünnî İslâm inancının etkisinden ziyade siyasi nedenlerle olduğu görülmektedir. Bunun yanında iktidarı boyunca Selçukluların da yaptığı gibi Sünnî âlim ve din adamlarını desteklemesi, dinî makamlar tesis edip bu makamlara Sünnîleri getirmesi ve açılan medreseler aracılığıyla Sünnî akaidi ön plana çıkarması Sünnîliğin gelişmesinin önünü açmıştır. Mezhepler tarihi açısından bakıldığında da Selçuklular devrinde açılan Nizamiye Medreselerinin etkisiyle güç kazanan Eş'arîliğin yerini Timur ve ardılları devrinde Mâverâünnehir merkezli Mâtürîdîliğe bıraktığı görülmüştür.

* Bu çalışma Hasan Gümüşoğlu danışmanlığında devam eden “Sünnîlik ve Şîlik Temelinde Emir Timur'un Mezhep Siyaseti” adlı Yüksek Lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır (Yalova: Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

Anahtar Kelimeler

İslam Mezhepler Tarihi, Timurlular, Emir Timur, Mezhep Siyaseti, Timur Döneminde Sünnîlik ve Şîlik.

Etik Beyan	Bu çalışma, Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan “Sünnîlik ve Şîlik Temelinde Emir Timur'un Mezhep Siyaseti” adlı tebliğin özetidir.
Türü	Bildiri Özeti
Geliş Tarihi	18.06.2023
Kabul Tarihi	09.08.2023
Yayın Tarihi	13.08.2023
Kategori	Beşeri Bilimler, Dini Araştırmalar, İlahiyat, Tarih
Araştırma Alanı	Kelam, Mezhepler Tarihi
Sempozyum	:
Adı	3. Türkiye Sosyal Bilimler Sempzyumu
Web	https://sempozyum.okuokut.org/index.php/tsbs/article/view/334
Yer ve Tarih	Çevrim İçi - 26-31 Ağustos 2023
Sponsor	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; Oku Okut Derneği
Bildiri Oturum Bilgisi	4. Oturum - 26 Ağustos 2023 Cumartesi 20:00 - 21:10
Telif Hakkı	© 2023 Saliha Şahin - Hasan Gümüşoğlu. Yazarlar telif hakkını elinde tutarak yayıncıya uygun lisans ile yayım izni vermiştir.
Kaynak Gösterimi	Şahin, Saliha - Gümüşoğlu, Hasan. “Sünnîlik ve Şîlik Temelinde Emir Timur'un Mezhep Siyaseti”. 3. <i>Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı</i> . ed. Abdullah Demir. 253-256. Ankara: Oku Okut Yayınları, 2023. https://doi.org/10.55709/okuokutpress.54

Amîr Tîmûr's Sectarian Politics Based on Sunnism and Shiism

Saliha Şahin

 <https://orcid.org/0009-0001-4338-4361> | salihagulsahin@hotmail.com
Master's Student, Yalova University, Yalova, Türkiye

Hasan Gümüşoğlu

 <https://orcid.org/0000-0002-0836-4031> | hasgumus@hotmail.com
Assoc. Prof. Dr., Yalova University, Yalova, Türkiye

Abstract

Amîr Tîmûr won the struggle for dominance of the Chagatai society, one of the four parts that emerged after the Mongol Empire was disintegrated. He established his rule-based in Samarkand in the second half of the 14th century. Amîr Tîmûr's struggle with the dynasties formed with the dissolution of İlkhānid domination in the Khorasan lands, where he expanded his sovereignty after 1370 when he came to power and occupied an important part of his political life. Since Khorasan is an area where Islamic sects spread and settled, it is known as a geography where sectarian conflicts are not lacking and the states establishing administration in the region face problems. While Tîmûr wanted to seize Khorasan to rebuild the İlkhānid throne, he abolished Shiite dynasties such as Serbedarîs and Marashîs and Sunni dynasties such as Kerts and Muzaffarîs. However, he gave an image of supporting Sunnism in his struggle with the Shiites. Similarly, with its harsh attitude towards Hurufîs, who originated from Shiism, it did not recognize any movement that it thought was harmful to Sunnism. After capturing the lands of Chaghatay and İlkhānate, he made expeditions to another Mongolian nation, Altınorda. His campaigns in Anatolia, Syria, and Iraq regions outside the Mongolian zone caused him to come face to face with the states in the area. Based on the practices of Tîmûr, who lost his life in 1405 when he launched his last expedition on China, during his military and political activities, many opinions have been put forward about his understanding of religion and sect. The fact that different interpretations were made due to Tîmûr's personality and religious life and that no study on this subject in the history of sects prompted us to investigate this issue. In this study, we aimed to reveal Amîr Tîmûr's approach to sects and his effects on the political activities he continued throughout his rule. In our study, we benefited from the Zafarnamas of Nizamaddin Shami and Ali Yazdî, who are historians of the Tîmûrid period, and the works of Aja'ib al-Maqdur by İbni Arabshah and the an-Nujum al-Zahirah of the Mamluk Historian Ibn Taghribirdi. We also examined the studies on Feridun Bey Munshaat, in which his correspondence with Sultan Bayezid was recorded. In addition, studies and copyrighted works with the History of Tîmûr were also used. As a result of our examination, it has been seen that Amîr Tîmûr's activities, beyond the religious and sectarian concerns, benefited from all kinds of situations to realize the aim of absolute domination with the influence of the understanding of Turkish and Mongolian sovereignty. While he was seen as the protector of Sunnism against the Shiites in the Khorasan region, he also eliminated the Sunni dynasties in the region. He organized

expeditions to the lands of Altınorda, which was also Sunni. Therefore, it is seen that he built the aforementioned regions to unite the Mongol lands directly, not because of the problem arising from any religion and sect. The reason why he abolished the Shiite dynasties in Khorasan and Mazandaran is that they caused problems against the sovereignty of the Shiites. It is understood that he put his political goals on a religious basis by introducing himself as ulū al-amr in his struggle against Sunni dynasties in the Near East, where he launched a campaign for different reasons, such as the Ottoman and Mamluks. Therefore, it is seen that Amīr Tīmūr's military activities were due to political reasons rather than the influence of the Sunni Islam belief. In addition, his support of Sunni scholars and clergy, as well as the Seljuks during his rule, establishing religious offices and bringing Sunnis to these positions, and bringing the Sunni creed to the forefront through the opened madrasas paved the way for the development of Sunnism. In terms of the history of the sects, it has been seen that Ash'arism, which gained strength with the influence of the Nizamiya Madrasahs opened in the Seljuk period, left its place to the Transoxiana-centered Maturidism during the reign of Tīmūr and his successors.

* This study was prepared based on the Master's thesis titled "Amīr Tīmūr's Sectarian Politics based on Sunnism and Shiism", which was continued under the supervision of Associate Professor Hasan Gümüšoğlu (Yalova: Yalova University, Institute of Graduate Studies, Master Thesis, 2023).

Keywords

History of Islamic Sects, Timurids, Amīr Tīmūr, Sectarian Politics, Sunnism, and Shiism in the Timurid Period.

Ethical Statement	This paper is a summary of the study titled "Amīr Tīmūr's Sectarian Politics Based on Sunnism and Shiism" presented at the 3rd Turkish Symposium of Social Science.
Type	Conference Proceeding
Received	2023-06-18
Accepted	2023-08-09
Published	2023-08-13
Category	Art & Humanities, Religion & Theology
Research Area	Religious Studies, Islamic Theology, Islamic Sects
Conference	:
Title	The 3rd Turkish Symposium of Social Sciences
Web	https://sempozyum.okuokut.org/index.php/tsbs/article/view/334
Location & Date	Online - August 26-31, 2023
Sponsor	Ankara Yıldırım Beyazıt University; Oku Okut Association
Proceeding Session	Session 4 - August 26, 2023, Saturday 20:00 - 21:10
Copyright	© 2023 Saliha Şahin - Hasan Gümüšoğlu. The authors retain the copyright and provides the publisher with a proper license to publish.
Citation	Şahin, Saliha - Gümüšoğlu, Hasan. "Amīr Tīmūr's Sectarian Politics Based on Sunnism and Shiism". <i>The 3rd Turkish Symposium of Social Sciences: The Book of Abstracts</i> . ed. Abdullah Demir. 253-256. Ankara: Oku Okut Press, 2023. https://doi.org/10.55709/okuokutpress.54